

van FERENC MOLNÁR
regie JULIE VAN DEN BERGHE

LILIOM

toneelgroepamsterdam
•FRASCATI PRODUCTIES.

LILIOM

*Leven en dood
van een smeerlap*

Rolverdeling op de achterzijde

Van Ferenc Molnár

Regie Julie Van den Berghe

Vertaling Jibbe Willems

Dramaturgie Julie Peters

Scenografie ruimtevaarders:

Karolien de Schepper, Christophe Engels

Lichtontwerp Hendrik Walther

Geluidsontworp Wessel Schrik

Kostuumontwerp Lieve Pynoo

Assistent regie Janneke de Haan

Uitvoerend producent Frascati Producties,

Lotte Heeman (hoofd), Esther Wijnakker

Hoofd techniek & productie TA Götz Schwörer

Artistieke coördinatie TA-2 Wouter van Ransbeek

Artistieke coördinatie Frascati Producties Berthe Spoelstra

Techniek Sander van Elteren (1^e inspeciënt),

Attila Nemeth, Ruud de Vos, Daan Westendorp

Castingadviezen Hans Kemna

Kostuumatelier Wim van Vliet (hoofd),

Farida Bouhbouh, Jacolien Honders (kleedwerk)

Kap & grime David Verswijveren

Uitvoering toneelbeeld Kloosterboer Decor BV

Fotografie Sanne Peper, Jan Versweyveld (cover)

Grafisch ontwerp Joost de Haas

Publiciteit Marleen Koens, Andrea Lentink

Drukwerk SSP

Coproductie TA-2 / Frascati Producties

Met dank aan Damiaan Denys, Edith den Hamer,

Yvette van der Pas, Johan Reyniers, Peter Schmidt

#liliom

SYNOPSIS

Liliom besluit het roer om te gooien en voortaan samen door het leven te gaan met Julie. Hij neemt hiermee afscheid van zijn vluchtige, maar vertrouwde artiestenbestaan en belandt in een rauwe werkelijkheid waar sociale controle heerst. De geliefden leven onder de armoedegrens en zijn afhankelijk van giften. Liliom ziet zijn leven veranderen in een moeizame worsteling en al snel begint hij de wereld om zich heen te demoniseren.

Magistraat tot Liliom in het hiernamaals:
'Waarom schaamt u zich dat er van u gehouden werd?'

We duiken in de grimmige verbeeldingswereld van een halsstarrig en gewelddadig man die ogenschijnlijk niet het talent bezit om een goed en gelukkig leven te leiden. Een verhaal over het wel en wee van een individu in een nietsontziende gemeenschap waar men continu op elkaars lip zit, niets onbesproken blijft en een stille, lege ruimte om tot rust te komen, ontbreekt.

Liliom ondergaat de vuurproef van zijn leven. Is het mogelijk de ziel te zuiveren?

Julie Van den Berghe over Liliom: *'Na het overlijden van mijn Hongaarse grootvader ben ik op zoek gegaan naar Hongaars repertoire, in de veronderstelling dat een land zo rijk aan geschiedenis, romantiek en melancholie, schrijvers gekend heeft die het grote sentiment niet weerden. En toen vond ik Liliom, gesitueerd in het Boedapest van 1909; een duizelingwekkende tijd van snelheid, tanende tolerantie en grote sociale verschuivingen aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog. Ferenc Molnár schreef een geschenk voor de verbeelding; een zwart sprookje dat schreeuwt om een uitweg, hoop en verlossing.'*

AUTEUR

'The dead have nothing, except the memory they've left.'

Ferenc Molnár, pseudoniem voor Ferenc Neumann, (Boedapest 1878 - New York 1952), zoon van een Joodse arts, was een Hongaars roman- en toneelschrijver. Hij wordt gezien als een belangrijk vertegenwoordiger van het naturalistische toneel, terwijl zijn verhalen tegelijkertijd fantastisch van aard zijn. Zijn taal is over het algemeen eenvoudig en geestig, maar kent een geraffineerde techniek. Molnár hechtte veel aan het neerzetten van een groots schouwspel, met flitsende dialogen, veel actie, maar ook met psychologische diepgang en aanwending van suggestieve elementen. Veel van Molnár's verhalen kijken achter de schitterende façade van het salonleven tijdens het *fin de siècle* in Boedapest naar de problemen van de onderklasse en de minder gefortuneerden. Een terugkerend thema in zijn werk is (de poging tot) overwinning van onheil, egoïsme en onsterfelijkheid.

De bekendste drama's van Molnár zijn *Az Ördög* (1907, De Duivel, een cynisch stuk dat zich afspeelt in de *society* van Boedapest) en *A hattyú* (1915, De Zwaan, over hofmakerij in vorstelijke kringen). Zijn bekendste roman – en tot op de dag van vandaag verplichte kost voor de Hongaarse jeugd – is *A Pál utcai fiúk* (1907, De jongens van de Paulstraat, over de strijd tussen twee jeugdbendes in Boedapest). Ook schreef Molnár diverse veelgeprezen schetsen en verhalen. In zijn jonge jaren studeerde hij rechten en tijdens de Eerste Wereldoorlog was hij oorlogscorrespondent. In 1938 emigreerde Molnár naar de Verenigde Staten om de vervolging van Joodse Hongaren te ontvluchten.

HIERNUMAALS EN HIERNAMAALS

Een van de bijzondere aspecten aan Liliom is de keuze van Molnár om zijn hoofdpersonage naar het vagevuur te sturen. Om dit fenomeen beter te begrijpen, gingen we in gesprek met filoloog, theoloog en kanunnik van het Sint-Baafskapittel in Gent; Peter Schmidt.

‘Het vagevuur werd pas aan het eind van de 12e eeuw een vaste doctrine binnen de christelijke traditie. Daarvoor was er enkel sprake van vier uitersten: de dood, het oordeel, de hemel en de hel. Dat maakt van het vagevuur een tussenfase: een tijdelijke ruimte, een louteringsplaats. In Dante’s beroemde *La divina commedia* heeft het de vorm van een berg en zijn het engelen die er presideren.

Het vagevuur is een voorkamer van de hemel. De ziel is dus al in Gods genade tot de hemelse glorie veroordeeld, maar dient de korsten en littekens die nog aan hem kleven, te louteren in het vuur. De tijd die een mens er moet doorbrengen, hangt af van de zondelast die nog niet is uitgeboet. Dat betekent dat het een plek is van lijden en tijd uitzitten, maar dat er ook hoop en verwachting is.

Volgens de christelijke traditie kan een mens niet vanuit het vagevuur teruggestuurd worden naar de aarde, terwijl Molnár dat wel zo heeft opgeschreven. Dat is de dichterlijke vrijheid van de auteur en een spannende keuze, waarmee Molnár volgens mij wil zeggen dat hij het vagevuur ziet als iets dat zich hier in het aardse afspeelt. Alsof zich een tweede kans aandient.

Vroeger op het seminarie was er een priester die zei: *‘Ik geloof helemaal niet in dat vuur. Voor mij is er maar één zaak die de mens echt kan louteren en dat is de brandende liefde van God zelf. En de pijn is dat je daar niet aan beantwoord hebt.’* Dat vind ik zeer mooi. Dan is het een gedachte van liefde onder mensen hier: als je elkaar diep kwetst of verraadt, is het uiteindelijk alleen de liefde van de ander die het kan herstellen. Nooit de haat.

Misschien is de pijn in het vagevuur in zekere zin wel een vorm van eenzaamheid, van geïsoleerd zijn van de anderen. Terwijl, als mensen als de hel kunnen zijn voor elkaar, ze ook het vagevuur kunnen zijn voor elkaar. En dat werkt dan weer louterend.

Uiteindelijk is het allemaal beeldtaal en bestaat ook het vagevuur uit projecties van hetgeen waarnaar, onder ons mensen, moeizaam gezocht wordt en van wat we met elkaar in het leven meemaken.’

REGIE

De Belgische Julie Van den Berghe (1981) studeerde af aan de regieopleiding van de Amsterdamse Theaterschool met De Coup/e van Mark Ravenhill (ITs Ton Lutz Award 2010), waarna ze aan de slag ging bij Frascati Producties en vervolgens huisregisseur werd bij NTGent. Ze maakte er Messen in Hennen (2011) en samen met Frascati Producties Het meisje dat te veel van lucifers hield (2011). In 2012 regisseerde ze haar eerste grote zaalproductie: Olifant Jezus, gevolgd door Een Lolita (2012), waarvoor Van den Berghe de Cutting Edge Award ontving. Ook was ze gastregisseur bij het Noord Nederlands Toneel (Salomé, 2011) en de Münchner Kammerspiele (Agatha van Marguerite Duras, 2011 en Amerika naar Franz Kafka, 2013). Tot voor kort was ze artistiek leider van het Arnhemse acteurscollectief Stormvogels. In het kader van TA-2 maakte zij in coproductie met Frascati Producties in 2013 Bloedbruiloft van Federico García Lorca. Vanaf 2017 wordt zij artistiek leider toneel van het NNT.

Liliom is op Van den Berghe's lijf geschreven; een beklemmend en fatalistisch stuk met als dwingendste eigenschap de onafwendbare bepaaldheid van het individu. Van den Berghe heeft een voorliefde voor symbolische, duistere stukken waar zij haar vrolijk-grimmige fantasie op los kan laten. Ze houdt van thema's als liefde, (on)schuld, jaloezie en geweld en kiest poëtische vertellingen over hel, verdoemenis en verlossing. Van den Berghe schuwt het grote gebaar en de theatrale abstractie niet en toont fonkelende, surrealistische theaterverhalen die zich aan elke realiteit lijken te onttrekken. Ze zoekt naar uitersten: speels en jubelend en tegelijkertijd barok en inktzwart.

SCHAAMTE ALS SLUIPMOORDENAAR

Van den Berghe over Liliom:

‘Het volkse, marginale karakter van de personages spreekt mij zeer aan; omdat ik het herken van waar ik vandaan kom, de gebreken ervan omarm, het impulsief dierlijke haast bewonder, en de pogingen om de wereld klein en simpel te houden mij ontroeren.

Liliom gaat voor mij over een menselijk onvermogen, over een individu dat niet in staat is om samen te vallen met de wereld waaraan hij zich wil conformeren. Liliom zit gevangen tussen twee ideologieën: floreren als parademaker of zich verhouden tot de verwachtingen van het leven van alledag? De tragiek is wellicht dat een samensmelting van beide levens hem niet gegund wordt. De sluipende schaamte die Liliom teistert wanneer mensen mededogen tonen, en zijn onvermogen de taal van de liefde te spreken – of ze wel te spreken maar anders dan algemeen geaccepteerd beschouwd – neemt steeds grotere proporties aan en leidt tot schaamteloos gedrag dat wij nu ‘onaanvaardbaar’ zouden noemen, maar waar wij daarom nog niet zonder empathie tegenover staan. Liliom is zo primair menselijk dat het poëtisch, aandoenlijk en vreselijk krachtig is. Is hij in staat om de verantwoordelijkheid voor zijn leven te dragen of heeft hij er simpelweg het talent niet voor?’

‘Perhaps I should simply accept that that is how one must live from now on: in a state of shame. Perhaps shame is nothing more than the name for the way I feel all the time. The name for the way in which people live who would prefer to be dead. Shame, mortification. Death in life.’

- J.M. Coetzee, We are all flesh

LILIOM

TRY-OUTS
PREMIÈRE
VOORSTELLINGEN

wo 30 mrt t/m vr 1 apr
za 2 apr
di 5 t/m za 16 apr (m.u.v. 10 en 11 apr)

AANVANG
LOCATIE

20:30 u
Frascati, Nes 63, Amsterdam

In het kader van het platform van Toneelgroep Amsterdam voor de ontwikkeling van (regie)talent, brachten TA-2 en Frascati Producties Rashomon-effect in regie van Joachim Robbrecht, Bloedbruiloft van Julie Van den Berghe en Een bruid in de morgen van Maren E. Bjørseth uit. Het meerjarig partnerschap is gericht op een stapsgewijze ontwikkeling van het regisseurschap, waarbij beide alliantiepartners hun expertise inzetten en het werken binnen grotere organisaties centraal staat.

Toneelgroep Amsterdam hoort tot de boegbeelden van de Nederlandse kunst in binnen- en buitenland. Met als kern een breed acteursensemble van wereldfaam en een team van toonaangevende regisseurs is TA het huisgezelschap van de Stadsschouwburg Amsterdam en bespeelt het podia over de hele wereld. TA wordt geleid door Ivo van Hove, die spraakmakende internationale regisseurs als Thomas Ostermeier, Johan Simons, Krzysztof Warlikowski, Grzegorz Jarzyna, Luk Perceval, Guy Cassiers, maar ook een nieuwe generatie als Simon Stone en Sam Gold aan het gezelschap heeft verbonden. TA onderscheidt zich door vernieuwende en eigentijdse ensceneringen van klassiek en modern repertoire voor een breed, (inter)nationaal publiek van ruim 120.000 toeschouwers per jaar en zet repertoiretheater als een onmisbaar onderdeel van de samenleving neer. TA heeft een uitgebreid programma voor talentontwikkeling op het vlak van spel, regie en vormgeving, maar ook techniek en backoffice. Tevens is er een uitgebreid educatieprogramma met o.a. elk jaar

een juniorproductie en wordt onder de noemer TA-extra een bijna dagelijkse randprogrammering verzorgd. Verder werkt TA samen met alliantiepartner Adelheid | Female Economy en De Warme Winkel.

Frascati Producties is het grootste productiehuis van Nederland. Jaarlijks produceert Frascati zo'n 22 voorstellingen van de meest getalenteerde theatermakers uit binnen- en buitenland. Frascati-makers zijn niet onder een noemer te vangen. Ze werken in diverse disciplines, zoeken cross-overs daartussen, zijn anarchistisch en bestormen de toekomst. Frascati stond aan de wieg van inmiddels gelauwerde theatermakers als Marcus Azzini, Jetse Batelaan, Laura van Dolron, Susanne Kennedy, Marjolijn van Heemstra en Jan Martens. Dit seizoen zijn naast Julie Van den Berghe o.a. Maren E. Bjørseth, Sadettin Kirmızıyüz, Davy Pieters, Naomi Velissariou, Jan Hulst & Kasper Tarenskeen, Aniek Nuyens, Hannah De Meyer, Marijn Brussaard, Julian Hetzel en Florentina Holzinger aan het werk. Het huis staat voor eigenzinnig talent dat zich ontplooit in de kleine én in de grote zaal.

Toneelgroep Amsterdam

Marnixstraat 427 | 1017 PK Amsterdam
+31 (0)20 795 99 00 | tga.nl | info@tga.nl
facebook.com/toneelgroepamsterdam
@tgamsterdam

Frascati

Nes 63 & 71 | 1012 KD Amsterdam
+ 31 (0)20 62 66 866 | frascati theater.nl | info@frascati theater.nl
facebook.com/frascati theater
@frascati theater

Robert de Hoog wordt ondersteund door het Clifford Chance *Apprenticeship for Young Actors*

LILIOM

Liliom (Endré Závocзки)

Eelco Smits

Julie Zeller

Hélène Devos

De Magistraat | mevrouw Hollinger

Chris Nietvelt

Muskat

Janni Goslinga

Marie

Anne-Chris Schulting

Hugó Beifeld

Robert de Hoog

Fiscur

Victor IJdens

Politichef | betaalmeester (Linzmann)

Fred Goessens

Agent (Michèl) | timmerman

Eli Rietveld

Louise Zeller

Claire Bender

toneelgroepamsterdam

•FRASCATI PRODUCTIES•

